

"YENİ DÜNYA DÜZENİ" NDE EMEK-SERMAYE ÇELİŞKİSİ (*)

Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI

Yeni Dünya Düzeni Kavramı

Yeni Dünya Düzeni kavramı, küreselleştiği söylenen dünyanın durumunu ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Yeni Dünya Düzeni kavramı, Körfez Savaşının hemen ardından 1991'de Washington tarafından dünyanın gündemine oturtuldu. O gün bugündür, yaygın ve etkili bir biçimde estirilen "değişim rüzgarları"nın belirlediği bir ortamda, hemen her konuda Yeni Dünya Düzeninden söz edildiğine tanık oluyoruz.

Daha önce, Birleşmiş Milletler platformlarından da yararlanılmak suretiyle, Willy Brandt ve Olof Palme gibi liderler tarafından Uluslararası Yeni Ekonomik Düzen fikri dile getirilmişti. Amaçları, uluslararası ekonomik ve mali ilişkileri, daima varlıkların yararına işleyen bir mekanizma olmaktan kurtarmak ve adil ve eşitlikçi bir yapıya kavuşturmaktı. Olof Palme'nin öldürülmesinden ve Willy Brandt'ın siyasetten silinmesinden sonra, Uluslararası Yeni Ekonomik Düzen düşüncesi gündemden düştü. Yeni Dünya Düzeni, onun yerine ve onun içi boşaltılmış ve çarpıtılmış bir almaşığı olarak ortaya atıldı.

Yeni Dünya Düzeni, kendisini bütünleyen başka pek çok unsurla birlikte biçimlenmiş bulunuyor.

(*) Mülkiyeliler Birliği'nce yayına hazırlanmakta olan "Cevat Geray'a Armağan" içinde yer alacaktır.

Bu unsurlar arasında ilk akla gelenlerden birisi olan "kuralsızlaştırma", yalnızca uluslararası ilişkiler açısından anlam ve önem taşıyor. Kuralsızlaştırmanın, emek-sermaye ilişkilerini yakından ve doğrudan ilgilendiren yönleri bulunmaktadır. Kuralsızlaştırmanın emek-sermaye ilişkilerindeki izdüşümüne daha özel bir kavram olarak "esneklik" denildiğini görmekteyiz.

Bütün bu kavramlar, görünüşte ifade ettikleriyle taban tabana zıt oluşumları örtülemeye yaramaktadırlar. Kuralsızlaştırma adı altında, halk egemenliğine dayalı kurallar çiğnenirken veya kaldırılırken, uluslararası sermayenin kendi kuralları egemen kılınmaktadır. Esneklik adı altında ise, bu sözcüğün çağrıştırdığı durumla hiç ilgisi olmayan, 19. yüzyıl vahşi kapitalizmine özgü katı kurallar dayatılmaktadır.

Hepsi birbirini bütünleyen ve bir yenilikmiş gibi kabul ettirilebilmiş olan değişikliklerin gerisinde de, gerçekte, eski ve bilinen bir hikayenin uzantıları süregelmektedir.

Kapitalizmin, 1929-30 yıllarında doruğa ulaşan bunalımı, liberalizmi tahından indirmiş; Keynesçi çözümlerinin yeşil ışık yaktığı sosyal devlet uygulamalarının gerçekleşmesine ortam hazırlamıştı. 1970'li yılların başında patlak veren bunalım ise liberalizmin, yeni liberalizm adı altında diriltilmesi yönündeki çabalara gerekçe oluşturacak biçimde yorumlanabilmiştir.

Yeni liberalizm, içerdiği sözcüklerin ifade ettikleri anlamın tersine, ne yendir; ne de özgürlükçüdür. Yeni değildir; çünkü, gerçekte 19.yüzyılın çok bilinen bir sistem anlayışının, sosyal devletle tanışmış bir dünyada yeniden dayatılmasından başka bir anlama gelmemektedir.

Yeni liberalizm özgürlükçü değildir; çünkü hayata geçirildiği her yerde, ülkeden ülkeye değişen düzeylerde olmakla birlikte, demokratik kurumların tahribi ve demokrasi ilkelerinden taviz verilmesi kaçınılmaz olmuştur. Yeni liberal "boy"ların rahatlıkla at oynatabilmeleri için, 1973'te Şili'de kanlı bir darbenin iktidara gelmesi; Türkiye'de ise yeni liberal "prens"lerin ülke ekonomisinde onulmaz yaralar açabilmeleri için, 24 Ocak'ın ardından 12 Eylül'ün gelmesi gerekmiştir.

Yeni liberalizmin, demokrasiden sapma veya demokrasinin içinin boşaltılması yönündeki etkilerinden nasibini alanlar, yalnızca yoksul veya gelişmekte olan ülkeler olmamıştır. Sanayileşmiş zengin ülkelerde de bu yönde bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu ülkelerde görünüşte demokrasi ayakta; an-

cak, demokrasiye içerik, anlam ve gerçeklik kazandıran sosyal devlet kazanımları ciddi aşınmalara uğratılmışlardır. İngiliz İşçi Partisi'nin sol kanat liderlerinden Tony Benn'in İngiltere için söylediği gibi, bu ülkelerde, demokrasi ve sosyal devlet üzerine kurulmuş bulunan konsensus çökmüştür.

Böylece ortaya çıkan duruma Yeni Dünya Düzeni denilmesi ise ikiyüzlülüğün boyutlarını daha da belirginleştirmektedir. Ne var ki dünyanın dört bir yanında istikrarsızlık ve çatışma ortamı gizlenemeyecek ölçülere varmakta ve mızrak çuvala sığmamaktadır. Tarihin ve ideolojinin sonunun geldiğinin iddia edildiği ve dolayısıyla tek ve değişmez bir ideoloji olarak liberalizm temelinde yeni bir dünya düzeninin kurulduğu beklentisi yaygınlaştırılmak istenirken, düzenden çok düzensizliğin ve kaosun derinleşmekte olması, Yeni Dünya Düzeninin egemenlerinin işini zorlaştırmaktadır.

Gizlenemeyecek boyutlara varmış olan bu duruma Huntington'un getirdiği açıklama, gerçekleri örtbas etme çabası içinde olanların işini bir ölçüde kolaylaştırmıştır. Huntington, olup bitenleri "medeniyetler çatışması" olarak açıklamaktadır. Böyle olunca, Körfez'e müdahaleden tutunuz, Yugoslavya'nın parçalanmasına kadar varan ve süregelmekte olan sayısız acılı olayın gerisinde yatan doymak bilmeyen iştahları ve bu durumun ifade ettiği emek-sermaye çatışmasını görmek olanaksızlaşabilir. Veya Pakistanlı kalkınma iktisatçısı Mahbul'un işaret ettiği üzere dünyanın dört bir yanında ardı arkası kesilmeyen "bu çatışmaları, bölgesel veya etnik olarak nitelendirebilirsiniz. Ancak, gerçek sebep, sosyal ve ekonomiktir" (1).

Bu türden sözde kuramsal malzemeler, Avrupa merkezli yabancı düşmanlığıyla birleşince eski ve bilinen sömürü ilişkisini, bambaşka kavramlarla ve bambaşka sonuçlara varabilecek biçimde algılamaya ve anlatmaya elverişli bir ortamın oluşumu sağlanabilmektedir. Bu ortam sayesinde ki Belçika eski içişleri bakanlarından Joseph Michel şu ifadelerde bulunma hakkını kendisinde bulabilmiştir: "Roma halkı gibi barbarlar tarafından istilaya uğramak tehlikesiyle karşı karşıyayız. Bu barbarlar, Araplar, Faslılar, Yugoslavlar ve Türklerdir. Bunlar, çok uzaklardan geliyorlar ve bizim uygarlığımızla hiç bir ortak yanları bulunmuyor" (2).

(1) Bkz: Jean Marijnissen, **Enough! A socialist bites back**, Elsevier, 1996, s.138.

(2) Ignacio Ramonet, **Géopolitique du chaos**, Galilée, Paris,1997, s.94.

Kısacası, Yeni Dünya Düzeni, eski ve temel bir çelişkinin, emek-sermaye çelişkisinin örtülenmesine yarayan, ustaca belirlenmiş bir deyim olarak çok önemli bir işlev görmektedir. Üstelik yeni de değildir. Her geçen gün biraz daha iyi görülmektedir ki, Yeni Dünya Düzeni adı altında kurulan, eski imparatorlukların bir benzerinden başka bir şey değildir.

Emek-Sermaye Çelişkisinin Değişen Çerçevesi

Üniversitedeki çalışma odamın duvarında 19.yüzyılın ünlü Avusturyalı ressamı, Robert Koehler'in tablosunun tıpkı basımı asılı. Tablo, döneme özgü bir grev sahnesini canlandırıyor. Emek sermaye ilişkisine ve çelişkisine dair hemen her şeyi bu tablonun çerçevesi içine sığdırmak mümkün olabildiği. İşveren, değişik tepkiler ve eğilimler gösteren işçiler, fabrika, patronun malikanesi... hepsi bu tablonun içinde temsil edilmişler. Ayrıca, kazanılan paranın önemli bir bölümünün de resimde yer alan binalardan birindeki kasada banknotlar halinde saklandığı tahmin edilebilir. Zira, sanallık boyutu ağır basan bir evrensel finans ağı henüz kurulmuş değildir.

Günümüzde böyle mi?

Herşeyin, işyeri, işletme, işkolu ve hatta ulusal düzeyde yürütülen bir toplu pazarlık süreciyle çözüme kavuşturulmasının olanaksızlığı çoktan anlaşılabilir bulunuyor. Değişim, bundan ibaret de kalmamış; ulusal devletleri hedef alan bir demokratik baskı grubu faaliyetinin getirisini sınırlayan farklı bir ortam oluşmuştur. Siyasal iktidar erkini ulusal boyutların dışına taşıran koşullar karşısında, ulusal iktidarlara muhatap kabul etmek temelinde biçimlenen talepler ve mücadeleler, halkımızın bilgelik dolu özdeyişlerinden birisini anımsatır olmuştur: "Köylünün şaşkınlığı mübaşire anlatırmış derdini".

Dertlerin, hâlâ mübaşir konumunda olanlara anlatılması yalnızca şaşkınlıktan değil, kuşkusuz. Asıl belirleyici olan, yeni koşullarda sonuç vermesi mümkün olabilecek mücadele araçlarının ve bu araçları kullanabilecek toplumsal gücün henüz yeterince gerçeklik kazanmamış olmasından kaynaklanan çaresizliktir.

Örneğin, Türkiye emekçileri, başlarına gelenlerin hesabını kime, nasıl soracaklardır? IMF Türkiye masası şefi Cottarelli'ye mi, yoksa onun da üstündeki Fisher'e mi... Uluslararası sermayenin maaşlı adamlarından Türkiye emekçilerinin sorunlarına kulak asmaları beklenebilir mi? Türkiye emekçile-

ri, uluslararası düzeyde tekelleşmiş bulunan medyanın ördüğü iletişimsizlik ağını nasıl aşacaklardır...

Önceleri, Yeni Dünya Düzeni İmparatorluğunun, IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, OECD ve G7'lerden oluşan prezidyumuna yönelik tepkilerin dile getirilmesi bugünkü kadar bile mümkün değildi. Ülkesinde tarımın ve kendi ekonomik durumunun mahvına neden olan politikaların gerçek sorumlusunu isabetle belirleyen 43 yaşındaki Koreli bir emekçi köylü, sesini duyurabilmek için en son çareye başvurmak zorunda kalmıştı: Cenevre'ye kadar gelmiş; 5 Kasım 1990 tarihinde GATT'ın (sonradan Dünya Ticaret Örgütü'ne dönüşmüştür) genel merkez binasının holünde, elindeki bıçağı karnına saplayıvermişti (3).

Bu çaresizlik ortamının aşılması yönünde önemli bir dönüm noktası olarak görüldüğü içindir ki Seattle'da Dünya Ticaret Örgütü'ne bir anlamda geri adım atılabilmiş olması, geniş ve derin yankılar uyandırmıştır (4).

Sömürünün Uluslararasılaşması

70'li yıllarda baş gösteren ekonomik bunalımın üstesinden gelme iddiasıyla dayatılan yeni liberal yeniden yapılanma modelleri, bunalıma çözüm getirememiş; üstelik bunalımın temelinde yatan uluslararası gelir adaletsizliğini büsbütün artırmıştır.

Bugün yeryüzünde daha önceki sömürge dönemlerinin hepsini geride bırakacak ölçüde Güney'den Kuzey'e doğru bir kaynak akımı başlatılmıştır (5). "Böylece 1982-1990 yılları arasında sekiz yılda, yoksullardan zenginlere doğru, yalnızca borç servisleri yoluyla, 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde Amerika'nın Avrupa'ya yaptığı Marshall yardımlarının sekiz katı tutarında bir gelir transfer edilmiştir. Yoksul borçlu ülkelerdeki ortalama bir yurttaş, alacaklı bir OECD ülkesindeki ortalama yurttaştan 55 defa daha yoksul olduğundan [bu süreç] taştan kan çıkarmaya benzemektedir" dir (6).

(3) Pascal Riché, "Une brève histoire de la mondialisation", **Libération**, 27.11.1999.

(4) "Seattle, Avrupa Birliği ve Türkiye", **Mülkiye**, cilt:XXIV, sayı:220, Ocak-Şubat 2000, s.83-96.

(5) Susan George, **The Debt Boomerang**, Pluto Press, Londra, 1990, s.XVII.

(6) **Aynı eser**, s.XV-XVI.

1960'ta, dünya nüfusunun en zengin ülkelerde yaşayan yüzde 20'sinin zenginliği en yoksul ülkelerde yaşayan yüzde 20'sinin 30 katı iken, 1995'te 82 katı olmuştur (7). Birleşmiş Milletler verilerine göre, dünya nüfusunun en zengin yüzde 20'si dünya gelirinun yüzde 82'sini alırken, en yoksul yüzde 20'si yalnızca yüzde 1,4'ünü almaktadır. 1996'da, 358 adet dolar milyarderi-nin servetlerinin toplamı, yeryüzü nüfusunun en yoksul yüzde 45'inin yıllık gelirlerinin toplamına eşittir (8). Bir başka hesaplama göre, dünyanın en zengin 200 kişisinin serveti, iki milyar insanın gelirlerinin toplamından daha fazladır (9).

Sorunun önemi, uluslararasılaşmış ve her türlü kamusal denetimin dışına çıkmış olan sermayenin, vergi sorumluluğundan kurtulmanın yolunu da bulmuş olmasıyla büsbütün artmıştır. Oysa, Birleşmiş Milletler verilerine göre dünya zenginliğinin yarısını elinde bulunduran 400 milyarderin yüzde 4 oranında vergilendirilmesi mümkün olsa, yeryüzündeki yoksulluk ve sağlık sorunu kökünden çözülmüş olabilecektir (10).

Bütün bunların anlamı, sömürgeciliğin değişik kılıklara bürünmüş olarak ve fakat eskisini aratmayacak boyutlarda kabarmış olmasıdır.

Bir başka açıdan bakıldığında, kapitalizmin temel çelişkinin veya sömürü ilişkisinin ekseninde derin bir kayma meydana geldiğini söyleyebiliriz. Uluslararası düzeydeki gelir adaletsizliği, her bir ulusun kendi bünyesinde mevcut olan gelir adaletsizliğini kat kat gerilerde bırakan boyutlara ulaşmıştır.

Yeryüzünün yoksulları ile zenginleri arasındaki uçurum, işyeri, işletme, işkolu ve hatta ulusal düzeydeki işçi ve işveren arasındaki dengesizliği gölgede bırakacak bir önem ve belirleyicilik kazanmıştır.

Bu noktada ayrıca belirtmek gerekir ki tek kutuplaşmış olan dünyada Doğu-Batı çelişkisi de ortadan kalkmış bulunuyor. Böyle olunca, geride kalan ve asıl önem taşıyan çelişki, bilinen ve tarihsel olarak tümüne öngelmiş

(7) I. Ramonet, *Le Monde Diplomatique*, Kasım, 1998.

(8) *Rapport du PNUD(UNDP-Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Raporu)*, 1996, s.2.

(9) Jay Mazur, "*Labor's New Internationalism*", *Foreign Affairs*, cilt:79, no:1,s.80.

(10) *L'Autre Davos*, l'Harmattan, Paris, 1999, s.97.

bulunan çelişkidir. Bu çelişki, Atatürk'ün kullandığı deyimlerle emperyalizm ile mazlum milletler arasındaki çelişkiyi de içermektedir. Bu çelişki, uluslararasılaşmış olan sermaye ile yeryüzünün emekçi çoğunluğu arasındaki çelişkidir.

Tekelleşen ve Devleşen Sermaye Karşısında Demokrasi

Uluslararası ekonomik ilişkilerde gerçekleştirilen yeniden yapılanma süreci, güçlüyü daha güçlü yapan eğilime hız katmıştır. Bu yolla, görülmemiş ölçüde yoğunlaşarak uluslararasılaşan sermaye, bunalımın yükünü kendi dışına yansıtma olanağını artırmıştır.

Uluslararası sermaye, hiç bir kamusal denetimin boyutlarına sığmayan bir güce erişmiştir. General Motors'un cirosu, Danimarka'nın; Ford'un ki Güney Afrika'nın; Toyota'nın ki Norveç'in gayri safi yurtiçi hasılasını aşmıştır (11).

Sermayenin uluslararası boyutta böylesine büyük bir güç haline gelmesi, ulusal iktidarların önemini ortadan kaldıran ve giderek ulus devleti tarihe gömmeye yönelik sonuçlar doğurmaktadır.

Temel nitelikteki mali, ekonomik ve dolayısıyla sosyal konulardaki kararların, IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası sermayenin çıkarlarının aracı kurumundaki kurumlar tarafından alınması ve yürütülmesi doğrultusundaki yeniden yapılanma süreci, Türkiye ile sınırlı değildir.

Ottawa Üniversitesi profesörlerinden Michel Chossudovsky, bu sürecin, ülkelerin kamusal yönetim kurumları ve mekanizmaları üzerinde doğurduğu sonuçları şöyle anlatıyor:

"...bu ülkeler vergi ve para politikaları üzerindeki tüm denetimlerini kaybediyorlar. Merkez bankaları ve maliye bakanlıkları 'yeniden yapılanmış', çoğu devlet kurumları lağvedilmiş, ekonomik vesayet kurulmuştur. Böylece, sivil topluma hesap vermek zorunda olmayan bir tür 'paralel yönetim' uluslararası örgütlerce oluşturulmuştur (12)."

(11) Ignacio Ramonet, *Géopolitique du chaos*, age, s.61-62.

(12) Michel Chossudovsky, "*Comment éviter la mondialisation de la pauvreté*", *Le Monde Diplomatique*, Eylül 1991, s.4.

Ulusal devletin tahribinin veya zayıflamasının beraberinde getirdiği ve daha da önemli olan bir diğer sonuç, demokrasinin rafa kaldırılmasıdır. Yalnızca işçi-işveren ilişkileri çerçevesindeki demokrasi, yani endüstriyel demokrasi değil, bir bütün olarak demokrasinin kendisi tehdit altındadır. Unutmamak gerekir ki demokrasi, yeni liberalizmin fikir babaları olan Von Hayek ve Friedman açısından, hiç bir zaman temel nitelikte bir değer ifade etmemiştir ve onlar, Pinochet'nin Şili'sine daima hayranlık duymuşlardır (13).

Yeni Dünya Düzeninde küreselleşen iktidar odakları tarafından temsil edilen ayrıcalıklıların dar çıkarlarının yansıması olan öncelikler ile demokrasi ilkeleri arasındaki çelişkinin aşılması olanaksızdır (14). Bu nedendir ki ulusal devlet ortadan kaldırılırken onun yerine konulmak istenen, uluslararası düzeyde bir demokrasi değil uluslararası totalitarizmdir, bir başka deyişle yeni dünya imparatorluğudur.

Mevcut koşullarda, ulus devletin ortadan kaldırılması, tek tek uluslar bünyesinde gerçekleştirilmiş bulunan demokratik kazanımların korumasız kalmaları sonucunu doğurmaktadır. Çünkü, ulus devletin ortadan kalkması, şu veya bu ölçüde demokratik olan rejimlerin kabuklarının kırılmasını, dolayısıyla ezilmelerinin kolaylaşmasını sağlamaktadır.

Böylece, totalitarizmin yeni bir türünün doğmakta olduğunu söylemenin isabeti giderek açıklık kazanmaktadır.

"Örgütlü herhangi bir muhalefete yer tanımayan, kişilerin haklarını devletin yüce menfaatine tabi kılan, ve bu devlet bünyesinde, yönetimi ele geçirilmiş bulunan toplumun tüm etkinliklerinin siyasal iktidar tarafından hükümlerle hakları kullanılarak yönetilen tek partili rejimlere 'totaliter rejim' denilmektedir.

Küreselleşme dogmalarına ve tek yönlü düşünceye dayalı olan bu yeni totalitarizm, başka hiç bir iktisat politikasını kabul etmemekte, yurttaşların sos-

(13) Bkz: Perry Anderson, "*Histoire et leçons du néo-libéralisme*", *L'Autre Davos*, age, s.21.

(14) Bkz: A.. Işıklı, *Küreselleşme ve Demokratikleşme*, 2. Baskı, Tüze y., Ankara, 1996.

yal haklarını rekabetçi mantığa feda etmekte ve toplumun tüm yönetimini finans piyasalarına terk etmektedir (15)."

Aslında, sermayenin tekelleşmesinin demokrasinin gerçekliğine gölge düşüren sonuçları, yeni bir durum değildir.

A.B.D. cumhurbaşkanlarından Eisenhower, 1960'da görevini terk etmeden önce yaptığı açıklamalarda, ülkesinde, sahne önünde yer alan seçilmişlerin dışında geri planda mevcut başka bir iktidarın varlığına işaret etmişti. "Military industrial complex"(sınai-askeri ittifak) olarak ifade ettiği bu iktidar, sermaye ile ordunun ittifakını temsil etmektedir ve asıl gücü elinde tutan onlardır.

Bu görünmeyen ve fakat gerçek iktidardır ki Nixon'ı başkalarının telefonunu dinlettiği gerekçesiyle görevden uzaklaştırmışken; Clinton'u telefonunu dinleyerek itibarsızlaştırabilmiştir.

Nixon, Watergate operasyonu ile düşürüldükten sonra, Oxford Üniversitesinde muhafazakar öğrenci derneğinin düzenlediği bir toplantıda konuşmuş; bütün bu olup bitenlerin, ülkesi ile Çin arasındaki ilişkilerin düzelmesine değdiğini açıklamıştı. Clinton'un da kendisiyle ilgili olarak patlak veren her skandalın ardından, Körfez'de biraz daha kan akıtmış olması, bu skandalın hangi amaçla kullanıldığı sorusunu akıllara getirmiştir.

Ekonomik gücü elinde bulunduranların siyasete de egemen olmaları, Amerika ile sınırlı bir durum değildir. Olof Palme de ölümünden kısa bir süre önce yaptığı seçim konuşmalarında, iktidara geçemezlerse, ülkenin ekonomik hayatını yönlendiren 10-15 tane ailenin hükümete ve parlamentoya da hakim olacaklarını dile getirmişti (16). 60 yıllık sosyal demokrat iktidarlardan sonra İsveç'te başgösteren bu tehlike, başka pek çok ülke açısından çok daha belirgin bir biçimde varlığı kanıtlanmış olan bir durumdur.

Demokrasiyi sözde kalmaya mahkum eden bu gelişmeler, sermayenin tekelleşmesi ve dev boyutlara varması sürecine koşut olarak hızlanmıştır. Bu durum, aynı zamanda, seçim yoluyla göreve gelmiş olanların, halkın gözün-

(15) Ignacio Ramonet, "Régimes globataires", *Le Monde Diplomatique*, Ocak 1997, s.1.

(16) Ernest Mandel, *Ankara Konferansları*, MB Vakfı Yayınları:11, Ankara, 1991, s.21.

de itibar kaybetmeleri ve kamuoyunun ilgi odağı olma durumundan uzaklaşmaları sonucunu doğurmaktadır.

Yapılan bir araştırmaya göre, Amerika'da cumhurbaşkanlığı seçimlerinde harcadıkları astronomik boyutlardaki paralara rağmen, adayların ekranda görünmeleriyle birlikte izleyicilerin üçte ikisi televizyonlarını kapatmaktaymış (17). Fransa'da bir haftalık derginin yaptığı kamuoyu araştırması çerçevesinde, "dünyanın en etkili 50 kişinin kim olduğu" sorulmuş. Bu yolla belirlenen 50 kişi arasında seçilmiş tek bir kişinin bulunmadığı görülmüştür. Seçilenlerin başında Bill Gates yer almıştır (18).

Her şeyin piyasaya terk edilmesi, piyasaya egemen olanların tüm toplumsal yaşama egemen olmaları sonucunu doğurmakta; sonuçta, mali, ekonomik ve medyatik gücü elinde bulunduran bir avuç azınlığın tüm dünyayı yönetmesi gibi bir durum ortaya çıkmaktadır.

Kumarhane Kapitalizmi

Yeni Dünya Düzeninde sermayenin uğradığı değişiklik, yalnızca tekelleşmekten ve dev boyutlara erişmekten ibaret kalmamıştır. Sermaye, bu nicel değişiminin yanı sıra çok derin bir nitel değişikliğe de uğramıştır.

Hiç bir kamusal ve demokratik denetimin ulaşamayacağı büyüklüğe ulaşan sermaye, zincirlerini koparmış bir canavara dönüşmüş, kârdan başka bir öncelik tanımama ayrıcalığını elde etmenin sarhoşluğuyla, yeryüzünde, o borsadan bu borsaya atlayarak, kol gezmektedir. Böylece üretmeyen, iş alanları yaratmayan, ama sınırsız kâr elde etme olanağına kavuşmuş bulunan bir sermaye türü ortaya çıkmıştır. Faiz, repo, borsa oyunları, döviz ticareti gibi değişik kılıklarda ortaya çıkan faaliyetlerin ürünü olan bu sermaye türünün ortak özelliği spekülatif olmasıdır.

Keynes'in yıllar öncesinden işaret etmiş olduğu ve "casino capitalism" (kumarhane kapitalizmi) olarak isimlendirdiği bu durum, günümüzün reddedilmez ve belirleyici bir gerçekliği haline gelmiş bulunuyor.

(17) Aynı eser, s.30-31.

(18) Ignacio Ramonet, *Géopolitique du chaos*, age, s.71.

Kumarhane kapitalizminin temel özelliği, spekülâtif kazançların giderek ağırlıklı bir yer kazanmasıdır ve bugün de görünen bundan başkası değildir. Yeryüzünde her gün 2000 milyar dolar para el değiştirmekte, bu miktarın ancak yüzde 5'i reel mal ve hizmet alışverişi için yapılmaktadır; geri kalan tümü spekülâtif harcamalara gitmektedir (19). Dünya'daki tüm ekonomik faaliyetin dörtte birinden fazlası 200 tane işletmenin elinde bulunmaktadır. Ancak, bu 200 işletme, dünya faal nüfusunun yalnızca yüzde 0,75'ine iş olanağı sunmaktadır (20).

Spekülâtif kazançların anormal cazibesi, sınıai sermayenin de spekülâtif alanlara kayması sonucunu doğurmaktadır. Marbourg Üniversitesi profesörlerinden Frank Deppe'nin Mülkiyeliler Birliğinin davetlisi olarak 19 Mart 1993'te Ankara'da verdiği konferansta anlattıklarına göre, Siemens, Volkswagen gibi pek çok önemli firmanın geliri, giderek artan oranlarda spekülâtif kazançlardan oluşmaktadır.

Ülkemiz, bu evrensel ölçekli dönüşümün dışında değildir. İstanbul Sanayi Odasının her yıl yenilediği anket araştırmasının sonuçlarına göre, İstanbul'daki en büyük 500 firmanın toplam gelirleri içinde "sınıai faaliyet dışı kazançların" (yani, spekülâtif kazançların) payı, yüzde 90'a yaklaşmıştır.

Spekülâtif kazançların diğer kazanç türlerini ezip geçen bir büyüme göstermesi, sınıai sermaye kesiminden de bazı feryatların yükselmesine yol açacak boyutlara varmıştır. Nitekim, bu kesimin önde gelen temsilcilerinden Halit Narin'in, 28 Kasım 1998 tarihinde gazetelerde yer alan açıklamasında, 6 en büyük bankanın 6 aylık kârlarının toplamının, 100 en büyük şirketin yıllık kazançlarının toplamından daha büyük olduğunu ifade ettiğini görmüş bulunuyoruz.

Kaynağı üretim olmayan bu tür kazançlar nereden karşılanmaktadır? Bu sorunun yanıtını görmek için 2000 yılı bütçesine kabaca bir göz atmak yeterlidir.

2000 yılı bütçe rakamlarına göre, yıllık gider toplamının yüzde 45'i faiz ödemelerine ayrılmıştır. Vergi gelirlerinin neredeyse tamamına yakını faiz

(19) *L'Autre Davos*, age, s.96.

(20) I. Ramonet, *Géopolitique...*, age, s.61.

ödemelerine gitmektedir. Bütün bu gerçeklere karşın, gene de "kara delik" olarak nitelendirenler, bütçeden yalnızca yüzde 6'lık bir pay alan sosyal güvenlik kurumları olmaktadır.

Spekülatif kazançların böylesine büyük bir pay oluşturması, geleneksel bölüşüm tablosundan ciddi biçimde ayrılan bir durum ortaya çıkarmıştır. Günümüzdeki sömürü ilişkisi üzerindeki etkileri bakımından, 19.yüzyıldan miras kalan toplu pazarlık, grev gibi mekanizmalar büsbütün yetersizleşmektedir. Artık, yaratılan değerden en büyük ve kayda değer payı alanlar genellikle toplu pazarlık masasında yer almamaktadırlar. Onlar, çoğu zaman ülke içinde de değillerdir. Çünkü, yaratılan değerden en büyük payı alanlar, işçi istihdam eden işveren konumundaki sermayedarlar değildir. Kumarhane kapitalizmi koşullarında aslan payını alanlar, spekülatif kazanç sahipleri olmaktadır ve onları, geleneksel mücadele yöntemleriyle, gelirin yeniden dağılımı sürecine dahil etmek olanağı yoktur.

Kumarhane kapitalizminin doğuşunun en önce ve en belirgin bir biçimde kendisini gösteren bir diğer sonucu da işsizliktir. Üretmeden, istihdam yaratmadan kazanmanın yollarını bulan sermaye, kanını emdiği canlıların ortasında kanatlarını boşluğa geren bir yaratık gibi büyürken, etrafındaki işsizleşen ve yoksullaşan kitlelerin sayısını hızla büyötmektedir.

Bu durum, yalnızca acımasız krizlere sahne olan Latin Amerika veya Uzak Doğu ülkelerini değil, metropol ülkelerini de kapsayan bir yaygınlık kazanmıştır. İşsizlerin sayısı, OECD ülkelerinde 40 milyonu aşmıştır. OECD ülkelerinde, 1970-1996 yılları arasında, nüfus artışı hemen hemen sıfır düzeyindeyken işsizlerin sayısı üç kat artmıştır.

ABD'de işletmeler, rekabet koşullarını düzeltmek gerekçesiyle, çalıştırdıkları işçi sayısında büyük ölçekli kısıntılara gitmektedirler. Hiç işçi çıkarmamakla ün yapmış olan IBM, bir çırpıda 40 000 işçinin işine son vermiştir. Fransa'da 1996'da her ay işine son verilenlerin sayısı 35 000'i aşmıştır (21). Bazı ayrıcalıklı çalışanlar için ömür boyu istihdam garantisi sağlayan Japon işletmecilik modeli, tarihe malolmuştur.

(21) I. Ramonet, *Géopolitique...*, age, s.63.

19. Yüzyıl kapitalizmi, geniş yığınları proleterleştirmiş; emeğinden başka satacak şeyleri olmayanların oluşturduğu bir işçi sınıfının doğuşuna ortam hazırlamıştı. Öyle görünüyor ki yeni bir binyılın eşiğinde boy vermekte olan kumarhane kapitalizmi, insanlara, emeklerini dahi satmak olanağı tanımayan bir dünya sunmaktadır.

Yeni Dünya Düzeninde Sendikacılık

Halkımızın bir sözü vardır: "Et kokarsa tuz var; tuz kokarsa ne var?" denilir.

19. Yüzyılın büyük düşünürleri, sendikaları, yalnızca kapitalizmin ortaya çıkardığı sorunların çözümü için değil; kapitalizmin son bulması için de gerekli ve kaçınılmaz ilk adımlar olarak görmekteydiler (22). Yeni Dünya Düzeni koşullarında, sendikaları bu görevlerini yapamayacak konuma indirmek yönünde bazı nedenler ortaya çıkmış görünüyor.

Yeni Liberal iktidarlar, uyguladıkları yapısal uyum politikalarıyla işsizliği görülmemiş ölçülerde artırırlarken, sendikaları baskı altında tutmak ve zayıflatmak konusunda da etkin bir silaha kavuşmuşlardır. Yeni liberal politikaların uygulandığı her yerde sendikalı işçi kitlesi, sendikasız düşük ücretle çalışmak veya sendikalı kalmakta direnerek işsiz kalmak arasında bir tercihe zorlanmıştır. Bu çaresizlik ortamı sayesinde ki Reagan, hava trafik kontrollerinin grevini, Demir Leydi de Arthur Scargill'in önderliğindeki madencilerin genel grevini başarısızlığa uğratarak sosyal devlet karşıtı politikalarının yolunu açmışlardır.

Sendikalı işçi kitlesi üzerindeki ekonomik baskılar, ülkelerin koşullarına göre değişen başka bazı yöntemlerle eşlenmiştir. Latin Amerika'da örnekleri görülen diktatörlük rejimlerine özgü uygulamalar ve cinayetler, bu yöntemlere dahildir. Bizde bu durumun örnekleri 12 Eylül uygulamalarında doruğa

(22) "[Sendikalarda] gerçekte söz konusu olan; görünüşte söz konusu olandan -yani, ücretin belirlenmesinden- belirlenmesinden ibaret olsaydı ve sermaye ile emek arasındaki mevcut ilişkiler ebedi olsaydı, bu birleşmeler gerçeklerin zorunluluğu karşısında başarısızlığa uğradı. Fakat onlar işçi sınıfının birleşmesine ve sınıf çatışmalarıyla birlikte eski toplumun tümüyle yıkılmasının hazırlanmasına hizmet ederler." Karl Marks, *Travail salarié et capital* (1891), Pekin, 1982, s.82.

ulaşmıştır. Ayrıca, 12 Eylül öncesinde DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in, daha yakın tarihlerde Türk-İş Genel Sekreteri Şemsi Denizer'in öldürülmeleri ve 1 Mayıs 1977 katliamı gibi olaylar, sendikalar üzerindeki baskıcı uygulamaları bütünlemiştir.

Sovyet sisteminin çökmesinin ve dünyanın tek kutuplaşması olarak ifade edilen koşulların da egemen sınıfların sendikalar karşısında izledikleri politika üzerinde yansımaları olmuştur. Kabul etmek gerekir ki geçmişte Bolşevik devrimini dünyaya ve özellikle de Batı'ya ihraç etme yönündeki çabalar, Batılı ülkelerin kapitalistlerini ve onların güdümündeki iktidarları derinden etkilemiştir. Batılı egemenler, kapılarını çalan devrim tehlikesinden kurtulabilmek için işçilerinden yükselen talepler karşısında daha tavizkâr olmak yolunu seçmişler; böylece, sosyal devletin doğuşu karşısında daha az engel oluşturan bir tutum izlemek zorunda kalmışlardır.

Sendikacılık da bu çerçeve içinde yerleşiklik kazanabilmiştir. Üstelik, en belirgin örnekleri Amerikan sendikacılığının yakın tarihinde bolca görüldüğü üzere, sendikalar çoğu zaman uluslararası düzeyde Batılı egemenlerin anti-komünist mücadelelerinin bir aracı olarak işlev görmüşlerdir. Dolayısıyla, Sovyetlerin çökmesinin Batılı egemenlerin sendikalara ihtiyacının ve hoşgörüsünün sınırlarını daraltan sonuçlar doğurmuş olması doğaldır. Bu durumu, Türkiye'nin NATO'nun ileri karakolu olarak taşıdığı önemin ortadan kalkmasına benzetebiliriz.

Bütün bu nedenlerin sonucu olarak, İsveç, Danimarka gibi bir kaç ülke hariç tutulacak olursa, sendikalaşma oranındaki düşüşün genel bir eğilim olduğunu söyleyebiliriz. Sendikalaşma oranının (sendikalı işçi sayısının toplam işçi sayısına oranı olarak) 1980-1994 yıllarında Avustralya'da yüzde 48'den yüzde 35'e, Fransa'da yüzde 18'den yüzde 9'a, Hollanda'da yüzde 35'den yüzde 26'ya, İngiltere'de yüzde 50'den yüzde 34'e, ABD'de yüzde 22'den yüzde 16'ya düştüğü görülmektedir (23).

Ülkemizde de, Çalışma Bakanlığı verilerine göre, sendikalı işçi sayısının sigortalı işçi sayısına oranı 1980'den günümüze gelinceye kadar, genelde

(23) OCDE(OECD), *Perspectives de l'Emploi*, Juillet 1997, Paris, 1997. S.78.

yüzde 50 civarındayken yüzde 16'ya kadar düşmüştür. Bu oran, kamu kesiminde yüzde 80'den fazlayken yüzde 60'ın altına, özel kesimde ise yüzde 30'a yakinken yüzde 6 civarına düşmüştür (24).

Sendikacılık, uluslararası düzeyde, Yeni Dünya Düzenine başlıca üç ayrı eğilim halinde kümelenmiş olarak girmişti (25).

Bunlardan birincisi DSF(Dünya Sendikalar Federasyonu- WFTU) tarafından temsil edilmekteydi. Esas olarak Sovyet sendikalarıyla Sovyetlere bağlı ülkelerin sendikalarının ve Batı'nın komünistlerin denetimi altında bulunan bazı büyük sendika merkezlerinin katılımıyla oluşan DSF, Sovyetlerin çöküşüyle ve Doğu Blokunda ilk örneği Polonya'da ortaya çıkan, Dayanışma Hareketi türünden oluşumların etkisiyle neredeyse silinme noktasına varacak ölçüde zayıfladı.

Öte yandan, DSF bünyesinde yer alan ve önemli ölçüde komünistlerin denetimi altında bulunan İtalya'nın büyük sendika merkezlerinden CGIL, DSF'yi 1973'te toplanan 9. Kongresinde terk etmişti. Fransa'nın en büyük sendika merkezi de komünist ağırlıklı CGT de DSF'den ayrılmış ve 16 Mart 1999'da UHİSK(Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu-ICFTU) üyesi olmuştur.

Bu gelişmelerin sonucunda zayıflayan DSF'nin 25-28 Mart'ta Yeni Delhi'de yapılan Kongresi, bazı Hintli, Arap, Latin Amerikalı, Rus sendikalarından oluşan bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Diğer merkezi oluşturan ve başlangıçta Hıristiyan sendikaları bünyesinde toplanan DEK (Dünya Emek Konfederasyonu-WCL,CMT) (26) bünyesindeki laikleşme eğilimi, 1960'lı yıllarda başlamıştı. Hıristiyan sendikacılığın varlık nedeni kazanmasında, komünizmin yayılması karşısında Hıristiyanlıktan yararlanma eğilimlerinin ağır bastığı bilinmektedir. Dolayısıyla, Yeni Dünya Düzeni koşullarında, "yeşil kuşak" teorisi gibi, Hıristiyan sendikacılık akımının da önemli bir varlık nedenini yitirdiği düşünülebilir.

(24) '97-'99 petrol-iş, s.713.

(25) Bkz. A. Işıkli, "Uluslararası Sendikal Örgütler", Cahit Talas'a Armağan, MB Vakfı Yayınları:9, Ankara, 1990, s:293-310.

(26) Bu örgütün adı, daha önceki çalışmalarımda DİK(Dünya İş Konfederasyonu) olarak tercüme edilmişti.

Bu iki merkezin zayıflamakta olmasına karşın, UHİSK (Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu-ICFTU) görece olarak gelişen veya en azından varlığını koruyan bir merkez niteliğindedir. UHİSK'nun üzerinde giderek Amerikan sendikalarından çok, Batı Avrupa sendikalarının ağır bastığını söyleyebiliriz. UHİSK, ASK(Avrupa Sendikalar Konfederasyonu-ETUC) ile eşgüdüm ifade eden bir etkinlik içindedir.

Ülkemizden Türk-İş, 1960'dan bu yana UHİSK üyesidir. Türk-İş 1988'de ASK'a da üye olmuştur. DİSK ise 1985'te UHİSK ile birlikte ASK üyeliğine de kabul edilmiştir. 1997'de KESK ve Hak-İş, hem UHİSK'na ve ASK'a üye olmuşlardır. Hak-İş'in üyeliği, tüzüğüne laiklik ilkesini koyma taahhüdünde bulunması sonucunda mümkün olabilmektedir.

UHİSK'nun, 3-7 Nisan 2000 tarihinde toplanan kongresinde "küreselleşme ve dayanışma" teması ağırlıklı bir yer tutmuştur ve, "sosyal adaletin küreselleşmesi" söyleminin vurgulandığı bir platform olarak işlev görmüştür.

Genel olarak sendikacılık hareketinde görülen bu değişmelere ek olarak, Yeni Dünya Düzeni koşullarında yeni bazı arayışların varlığından da söz edilebilir. Bu çerçevede "korporatist işlevsellikten bağımsız toplumsal güce" doğru "yeni enternasyonalizm" eğilimlerinin varlığına işaret edilebilir (27). Ancak, bütün bu gelişmelerin, Yeni Dünya Düzeninin emek ve demokrasi karşısı yönde dönen çarklarını etkileyecek güce eriştiklerini söylemenin uzağında bulunduğumuz da bir gerçektir.

Dünyanın kaderinin belirlenmesinde Batı sendikacılık hareketinin önemi yadsınamaz. Ne var ki Batı sendikacılık hareketi, tarih boyunca bir sapmadan bir başka sapmanın çıkmazına yuvarlanarak zaman geçirdikten sonra, şimdi de *Blaireci* "yeni sol"un veya Avrupa merkezli bir başka eğilimin yörüngesine girmekten başka bir şey yapabilecek güce sahip görünmemektedir.

Bu nedendir ki çoğu zaman, Batılı sendikaların yoksul ülkelerin emekçilerinin sorunlarına olan ilgileri, kendi Batı merkezli çıkarlarının gözetilmesi amacının üstüne çıkamamaktadır. Örneğin, başka ülkelerdeki düşük ücretlere veya çocuk işçi istihdamına karşı çıkmaları, rakip ülke mamullerinin fi-

(27) Metin Özügürlü, "Sendikacılık Hareketinin Krizi ve Yeni Gelişmeler", *SBF Dergisi* (basılmakta).

yatlarının artması yüzünden kendi ülkelerindeki üretimin daralmasını ve işsizliğin artmasını veya kendi ülkelerindeki sermayenin ucuz emek peşine düşerek kaçmasını önlemek gibi amaçlarla sınırlı kalmaktadır. Buna karşılık, kendi dışlarındaki ülkelere dayatılan ve işsizliğin de her türlü sömürünün de gerçek kaynağını oluşturan yeni liberal politikalara karşı aynı duyarlılığı ve tepkiyi gösterdiklerini görmek mümkün olamamaktadır.

Oysa, meselenin özü, Batı sendikacılığında, Dünya emekçileriyle içtenlikli ve etkin bir dayanışma kurma yolunda yeterli bilincin oluşmasıyla derinden bağlantılıdır. Unutmamak gerekir ki 1970'li yıllardan bu yana süregelen bunalımın temelinde de ve dolayısıyla Batı'da sosyal devlet ile demokrasi arasındaki konsensusun çökmesinde de belirleyici olan gerçek, yoksulluk ve adaletsizlik içinde yüzen bir dünyada, Batı toplumlarını birer refah adacığı olarak yaşatmanın olanaksızlığıdır.

Nereye?

Yeni Dünya Düzeninde, yeni liberal dayatmaların en önce kendisini gösteren sonuçlarının, demokrasinin tahribi, uluslararası düzeyde derinleşen sosyal adaletsizlik ve bir çığ gibi büyüyen işsizlik biçimde somutlaştığını görmüş bulunuyoruz. Ancak, tüm sorunlar bunlardan da ibaret değildir. Bunlarla birlikte ve bunların kaçınılmaz ve doğal sonuçları olarak, başka bir dizi ekonomik, sosyal ve kültürel sorunun büyüüp yaygınlaştığına tanık olmaktadır.

Yoksulluk ve açlık, yeryüzünde kol gezmektedir. Son 15-20 yıl zarfında, yüzden fazla Üçüncü Dünya ülkesinde ve eski Doğu Bloku toplumlarında, ekonomik büyümedeki çöküş ve yaşam düzeyindeki düşüş, sanayileşmiş ülkelerin 30'lu yıllarda yaşadıklarının tümünden çok daha önemli ve çok daha sürekli (28). Artan yoksulluktan sanayileşmiş ülkeler de payına düşeni almaktadırlar. Sanayileşmiş ülkelere 100 milyon kişi yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (29). ABD'de yoksulların sayısı, 1964'ten bu yana, en yüksek noktasına ulaşmış, 1991'de 35,7 milyon olmuştur (30).

(28) **Rapport du PNUD, 1997**, s. 7.

(29) **Rapport du PNUD, 1997**, s. 3.

(30) I. Ramonet, **Géopolitique...**, age, s.43.

Tüm dünyada 1987-1993 yılları arasında, günde bir dolardan az gelire sahip olanların sayısı, 100 milyona yakın bir artış göstermiştir (31). Yeryüzünde 800 milyon kişi açlık çekmekte ve 300 milyon insan kötü beslenmektedir (32).

İnsan gereksinimlerinin piyasanın acımasız güçlerinin insafına terkedilmesi sonucunda öncelikle çöken sektörlerin başında sağlık gelmektedir. Bu yüzdendir ki her yıl, 17 milyon kişi, ishal, sıtma veya tüberküloz gibi tıbben tedavisi mümkün olan, ateşli ve paraziter hastalıklara yakalandığı için ölmektedir (33).

Hormon kullanımı, kâr hırsının doğurduğu akıl almaz bir felaket haline dönüşmektedir. Gıda ve beslenme alanının kamusal denetimden soyutlanması, deli dana hastalığı gibi yeni hastalık türlerini ortaya çıkarmıştır. Yeni hastalık türlerinin ardı arkası kesilmemektedir. Bunlara son zamanlarda *Ebola* ve *Kreutzfeld-Jakop* gibi nedeni ve çaresi bilinmeyen yenileri eklenmiştir.

Öte yandan, *aids*, başlı başına bir bela haline gelmiştir. Resmi veriler, pek çok Siyah Afrika ülkesindeki nüfusun %30'unun *aidsli* olduğunu göstermektedir. Tahminler, gerçek oranın çok daha yüksek olduğu yönündedir. Yalnızca Güney Afrika'da her gün 1500 kişi bu hastalığa yakalanmaktadır. Bu gidişle Afrika'nın siyah nüfusunun, değişik bir yolla da olsa çok uzak olmayan bir gelecekte, Amerika'nın Kızılderilileri gibi, tam bir etnik temizliğe uğrayacağı tahmin edilebilir. Tehlikenin bu denli büyük olmasına karşın, piyasa düzenindeki kârlılık kuralları gereği olarak tekelci sermayenin *aids* ayırdığı para, *viagra* araştırmalarına ayırdığının yanında çok komik düzeyde kalmaktadır.

Yeni Dünya Düzeninde bir diğer çöküş de eğitim alanında yaşanmaktadır. Okula gitme olanağından yoksun çocukların sayısı, ilkökul çağında 130 milyon; ortaokul çağında 275 milyona varmıştır (34). Birleşmiş Milletler bünyesinde yapılan hesaplamalara göre, beslenme, eğitim, temel sağlık gereksinimleri ile içme sularının temizlenmesi, asgari düzeyde doğum ve çocuk sağlığı

(31) **Rapport du PNUD**, 1997, s. 4.

(32) **Rapport du PNUD**, 1996, s.23.

(33) **Rapport du PNUD**, 1996, s. 23.

(34) **Rapport du PNUD**, 1996, s. 23.

hizmetlerinin [1996 yılından] 2000 yılına kadar karşılanması için, 30-40 milyara ihtiyaç vardır. Bu miktar, çok görünmesine karşılık, askeri harcamaların yalnızca dörtte birine tekabül etmektedir (35).

Çöküş, insan gereksiniminin karşılanmasına yönelik tüm alanlarda kendini göstermektedir. Ulaşım sektöründe görülen de budur. Özelleştirme sonucunda toplu taşımacılığın ve bu alandaki istihdam hacmi ile birlikte genel olarak yolcu sayısının azalması; buna karşılık, özel otomobile bağımlılığın artması, ülkemizle sınırlı bir durum değildir. Japonya'da doğrudan doğruya özelleştirmenin sonucu olarak, demiryolunda 3 bin km.lik bir kayıp meydana gelmiş; buna karşılık motorlu ulaşım içinde özel otomobilin payı, 1975-1991 yılları arasında, üçte birden yarıya yükselmiştir. Aşağı yukarı aynı dönemde, Avrupa'da otoyol şebekesinin uzunluğu, 14 560 km.den 36 000 km.ye çıkmış; demiryolu şebekesinde ise toplam 10 000 km.lik bir azalma olmuştur (36). Daha çok özel otomobilin, daha az yolcu anlamına geldiği görülmüştür. Bu sürecin bir diğer sonucu da bizim çok yakından tanıdığımız "trafik canavarı"nın büyüüp gelişmesidir.

Konut ve barınma bakımından da benzer bir durum söz konusudur. Yakın zamanlara kadar sokakta yatan evsizleri ancak Amerika'da görebilen Avrupalılar, sosyal devletin çöküşüne koşut olarak, bu gerçekle de hızla tanışmaktadır. Yalnızca Londra'daki evsiz barksızların sayısı 400 000'e ulaşmıştır (37).

Sosyal devletin tahribinin bir diğer yönü de, sosyal güvenliğe son verilmesidir (38). Her gün biraz daha açık bir biçimde görülen ve yaşanan gerçekler, sağlık, eğitim gibi temel gereksinimlerini karşılayamayan, bugününden ve yarınından emin olmayan kuşakların ne durumlara düşebileceğini sergileyen örneklerle doludur. Değişik kılıklara bürünmüş olan şiddet, bu yüzden tırmanmaktadır. Holigan veya organize suç veya bir başka isimle dünyanın dört bir tarafında patlak veren terörün gerçek nedenleri, sosyal devletin çöküşün-

(35) **Rapport du PNUD**, 1996, s. 82.

(36) Bkz: Jean Marijnissen, **Enough! A socialist bites back, age**, s.77.

(37) **Rapport du PNUD**, 1997, s. 32.

(38) Bkz: A. Işıklı, **"İşgücü Piyasasının Sorunları ve Sosyal Güvenlikte "Reform" "**, **Devlet ve Demokrasi**, Kuvayı Milliye Yayınları, Ankara, 1999, s.171-184.

den ve bunun sonucunda kabarmakta olan ekonomik ve sosyal sorunların örgütlediği arka plandan bağımsız olarak açıklanamaz.

ABD’de Yeni Dünya Düzeninin temelini oluşturan, yeni liberal anlayışa dayalı politikaların uygulamaya koyulması ile suçluluk oranındaki artışın sıçrama göstermesi arasındaki koşutluk şaşılacak ölçüde belirgindir. ABD’de mahpusların sayısı, 1965-1990 yılları arasında 4 kat artmıştır; cinayet suçundan hüküm giyen gençlerin sayısında, 1987-1991 yılları arasında yüzde 85 oranında bir artış görülmüştür (39).

Her alanda kendisini gösteren kargaşa ve çaresizlik koşulları, insanlarda kural haline gelmiş bir mekanizmayı harekete geçirmiş, akıl ve mantık dışı akımlar hızlı bir tırmanma ve yaygınlık göstermeye başlamıştır. Fatima öyküsünün canlanması, bu durumun yalnızca bir örneğidir.

Şarlatanlığa elverişli, falcılık, büyücülük gibi uğraşlara karşı ilgi, belirgin bir biçimde artmıştır. Avrupa’da 40 milyonu aşkın kişi, medyumları ve gaip-ten haber verdiği inanan kişileri ziyaret etmektedir. Fransızların yarısı muntazaman yıldız falına baktırmaktadır (40). Amerika’da bu tür eğilimlerin ulaştığı çılgınlık düzeyi, toplu intiharlara yol açacak boyutlara varmıştır.

Sovyetlerin çöküşünden sonra, Rusya’da falcılık, büyücülük gibi konulardaki yayımların, tam bir patlama niteliğinde kendisini gösterdiği anlaşılmaktadır.

Ülkemizde bir yığın sapkın tarikatın boy göstermesi, şeytanla konuştuğunu ve peygamberden mesaj aldığını iddia eden bir "*hocaefendi*"nin bu kadar ilgi görmesi de işaret ettiğimiz genel eğilimin bize özgü tezahürleri olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam ülkelerinde, bağınaz (fondamentalist, köktenci) akımlar, Amerika’da püritanizm, İsrail’de ultra ortodoksi tırmanıştadır.

Akıl ve mantık dışılık, futbolu bir tür ruhsal bozukluğun konusu haline getirmiş olan bir başka yaygın eğilimle bütünlenmektedir.

(39) Jean Marijnissen, *age*, s.100.

(40) Bkz: I. Ramonet, *Géopolitique...*, *age*, s.83-94.

Bütün bu durumlar, kimilerine, 2. Dünya Savaşı öncesi ekonomik bunalım ortamında yaygınlaşmış bulunan ruhsal bozukluklardan beslenen hastalıklı akımları anımsatmaktadır. Hitler, böyle bir ortamda ortaya çıkabilmiştir.

Yeni Dünya Düzeninde tahrip olan yalnızca insanın bedensel ve ruhsal sağlığı değildir. Ormanlar ve değişik canlı türleri başta olmak üzere doğal zenginlikler de hızla tahrip olmaktadır. Sınırsızlaşan kâr tutkusu dolayısıyla kullanılan teknolojiler, yaşamın ve yeniden doğuşların kaynağı olan güneşi bile, sera etkisinin sonucu olarak, akıl almaz hastalıkların kaynağı haline dönüştürmektedir. Kimi Batılı düşünürlerin tehlikenin kapıya dayandığı konusunda tereddütleri kalmamıştır. Mandel'e göre "emperyalizmin gelişmesinden bu yana Marksistler, insanlığın önünde iki seçenek olduğunu söylerler; ya sosyalizm, ya barbarlık... Ancak, geçtiğimiz on yıllarda bu iki seçenek değişime uğradı. Çok daha vahim bir ikilem bu... Başımızda büyük felaketler var. Ki bu felaketlerin gerçekleşmesi sadece barbarlık anlamına gelmeyecek. Bu felaketler, insanoğlunun gerçekten yeryüzünden silinmesi, hatta ve yer küre üzerinde her türlü yaşamın ortadan kaldırılmasını içermektedir (41)."

Gerçekte, bugün varılmış olan noktada, "bilgi çağı" nitelendirmesinin, nedenli sahte ve gerçekleri ifade etmekten uzak bir yaklaşımın ürünü olduğunu görmek zor olmasa gerek.

Kuşkusuz belli bir anlamda, bilimde ve teknikte hızlı gelişmeler olmaktadır. 19.yüzyılda sanayi devrimi, bedensel insan emeğinin yerini makinenin almasını sağlamıştı. Günümüzde de insan beyninin yerini bilgisayarın alması yönünde bir gelişme başlamıştır. Ancak, yalnızca bunlara bakarak insanlığın gelişmekte olduğunu söyleyebilir miyiz? Gelişmenin gerçek olabilmesi, insana özgü erdemlerin ve insan mutluluğunun, gerçek anlamda ve bir bütün olarak gelişmekte olmasına bağlıdır. Aksi takdirde, gideceğimiz yer, George Orwel'in ve Aldous Huxley'in romanlarında betimledikleri, güzelliklerinden soyutlanmış bir dünyada, düşüncelere hükmeden bir polis devletinden başka bir şey de olmayabilir.

Ne Yapmalı?

"Ne yapmalı?" sorusunun yanıtı, bir bakıma kolaydır. Daha demokratik, daha sosyal bir dünyanın kurulması gereği, giderek yaygın bir biçimde dile

(41) E. Mandel, *age*, s.24-25.

getirilmektedir. Bunun ilk adımı olarak, uluslararası sermayeye ve onun yoğunlukla konuştuğu Birleşik Devletlere daha az bağımlı, buna karşılık, yeryüzü insanların iradesine daha çok bağımlı bir Birleşmiş Milletler'in oluşumu yönündeki düşünceler somutlaşmaktadır.

Ancak, bu nasıl sağlanacaktır? En sade doğruların hayata geçebilmesi için bile, yalnızca dile getirilmelerinin yeterli olmayacağı Galile'den bu yana çok iyi bilinmektedir. Hiç bir şeyin, gerçekleşmesini sağlayacak ölçüde bir gücün ve gerekli nesnel koşulların oluşumu gerçeklik kazanmadan, gerçek yaşamdaki yerini alması mümkün değildir. Yeryüzünü ve insanlığı ileriye götürecekle ve gerçek bir Yeni Dünya Düzeninin kurulmasını mümkün kılacak demokratik güç nerededir? Bu gücün gerçekleşmesi için ne yapılmalıdır? Asıl yanıtlanması zor olan soru budur.

Adam Smith, toplumsal ekonomik yaşamda dengenin sağlanmasını mümkün kılacak bir "görünmeyen el" in varlığına işaret etmişti. Marks görünmeyen elin yerine işçi sınıfını koydu. Yeni bir dünya, işçi sınıfının öncülüğünde kurulacaktı. Ancak, sorular burada bitmiyor. Yeni bir dünyanın kurulmasına öncülük edecek bir işçi sınıfı nasıl oluşacaktı? Bunun için, ekonomik sosyal konumları itibariyle işçi olanların nicel açıdan yoğunluk kazanmaları, elbette ki yeterli değildir. Bu sorun, bilinç unsuruyla ilgili tartışmaları gündeme getirmiştir.

Lenin'in bu konuda "ne yapmalı?" sorusuna verdiği yanıt, kendi anladığı anlamda bilincin "işçiye ancak dışarıdan, yani, iktisadi mücadelenin dışından, yani işçi-işveren ilişkilerinin dışından" verilebileceği yönündedir. Lenin'e göre bilinç, "ön yargılarından önemli ölçüde kurtulmuş ve burjuva değer yargılarıyla gözlerinin kararmasına kendilerini kaptırmamış burjuvaların zihninde" doğabilir. Bu olmadığı takdirde, işçiler sendikalaşmış olsalar bile, egemen sınıfın ideolojik egemenliği altında, sınıfsız toplum için değil, olsa olsa kendi dar çıkarları için mücadele eden bir güç haline gelebilirler. Bu da kapitalizmin varlığını tehdit edecek ve kaçınılmaz sonuçlarını ortadan kaldıracak bir düzeye hiç bir zaman ulaşamayacaktır (42).

(42) Bkz. A. Işıklı, **Sendikacılık ve Siyaset**, cilt 2, beşinci baskı, Öteki Yayınevi, Ankara, 1995.

Öncü aydın tipine olağanüstü ağırlık tanıyan bu düşünce, fizik dünyasında var olan Termodinamiğin İkinci Yasası'na ilişkin kuramı anımsatmaktadır. Buna göre, herhangi bir sisteme kendi dışından düzeltici bir müdahale olmadığı takdirde, sonuç *entropidir*, yani yok olur. Yeni Dünya Dünyasında sınırsızlaşan kapitalist ekonomik ilişkilere müdahale edebilecek dışarıdan bir güç kalmamış gibidir. Her şey, bu arada devlet de oyunun kurallarına mükemmelen dahil edilmiştir.

Günümüz dünyasında, en geniş anlamda öncü aydının oluşumunu ve etkinliğini önemli ölçüde sınırlayan bir içsel mekanizma kurulmuştur. Hemen her şeyin, politikanın, bilimin... sıkı sıkıya parayla bağlantılı bir uğraş haline gelmiş olması, Yeni Dünya Düzeninde var olan ideolojik hegemonyanın şu veya bu ölçüde dışına çıkabilen ve mevcut akıntıya ters düşecek yönde etkili olma potansiyeli taşıyan bir aydının veya önderin ortaya çıkmasını tavizsiz bir biçimde engellemektedir. Sanki bir tavan örülmüş, bu tavanın üstüne çıkma eğilimleri kesinlikle yasaklanmıştır. Bu yüzden ki çağımızı bir "ortalama çağ" (*l'âge de médiocrité*) olarak nitelendirenler haklı çıkmaktadırlar.

Ortalamadan sapma eğilimi gösteren gelişmelerin yolunu tıkamada "faili meçhul cinayetler" de devrededir. 1963'de Kennedy'nin öldürülmesi haberini duyduğumda, tesadüfen birlikte olduğumuz bir Alman profesörünün, "artık Batı uygarlığının kendi kendisini yenileme şansının kalmadığının kesinlik kazandığını" söylediğini anımsıyorum. Haklı çıktı.

Kennedy cinayetini başkaları izledi. Martin Luther King, Olof Palme... ardi ardına öldürüldüler. Kimileri de başka bazı yöntemlerle saf dışı bırakıldılar. Willy Brandt, Antony Benn başarıyla etkisizleştirildiler. Ne kadar önemlidir bilinmez ama, bu zincirin uluslararası alandaki son halkasının Oscar Lafontaine'in tasfiyesi olduğunu söyleyebiliriz.

"Faili meçhul" cinayetler zincirinin ülkemizdeki uzantılarının hedefi olan Aksoy, Mumcu, Üçok, Kışlalı, Türkler... gibi insanlar da, hiç kuşku yok ki ortalama dışıydılar.

Yeni Dünya Düzeninin egemenleri, "Marksist İtalyan düşünür Antonio Gramsci'nin kültürel hegemonya kavramını geliştirirken neden söz ettiğini çok iyi anladıkları için, kendi açılarından çok etkin bir ideolojik çerçevenin oluşumunu gerçekleştirmişlerdir. Eğer insanların kafalarını ele geçirirseniz, yürekleri ve elleri peşinden gelecektir... sağın ideolojik açıdan ve promosyon

anlamındaki başarısı tam anlamıyla parlak olmuştur. Yüz milyonlarca dolar harcamışlardır, ama, sonuçta, harcadıkları her bir kuruşun karşılığını elde etmişlerdir; çünkü, liberalizmi, sanki insanlığın doğal ve normal durumuymuş gibi bir konuma getirebilmişlerdir... [liberalizmi] sanki Tanrı emri gibi kaçınılmaz, mümkün olan tek ekonomik ve sosyal düzen olarak kabul ettirmeyi başarmışlardır (43)."

Yeni Dünya Düzeni Egemenlerinin ellerinde, bu sonucu sağlama yolunda, daha öncekilerin hiç birisinin sahip olmadığı çok etkili bir araç bulunmaktadır: medya ve iletişim ağı üzerindeki tekel! Bu yüzdendir ki "multi medya kaynakları ve iletişim otoyolu üzerinde" kurulan hakimiyetin, 20.yüzyılın ortalarında ulaşım yolları altyapısına benzer bir üstünlük sağladığı görüşünde olduğunu ifade eden Amerikan başkan yardımcısı Albert Gor, çok haklıdır.

Kuşku yok ki bu umutsuz görünen tablo içinde, geleceğin ne olacağı konusunda, her şeye rağmen bir kesinliğe varmak mümkün değildir. Nazım'ın dediği gibi bu konuda "gökten ayet inmedi" ve gene onun dediği gibi, herşeye rağmen ve gene de "umut insanda"dır ve insanın idrakindedir. İnsan idrakini karartmak için çok şeyler yapılmıştır. Her şeye rağmen, insan idraki yok edilebilir mi? Namık Kemal "çalış idraki kaldır, muktedirsen ademiyetten" demiştir. Acaba buna da muktedir olmuşlar mıdır?

(43) Susan George , "A Short History Of Neo-Liberalism: Twenty Years Of Elite, Economics And Emerging Opportunities For Structural Change", **Conference On Economic Sovereignty In A Globalising World**, Bangkok, 24-26 March 1999.